

POSTANOWIENIE

30 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski

na posiedzeniu niejawnym 30 maja 2023 r. w Warszawie,
w sprawie z powództwa B. S. i M.N.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z 24 maja 2022 r., I ACa 140/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną pozwanego [...] Bank [...] spółce akcyjnej w W. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 24 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek umożliwiających realizację publicznoprawnych funkcji skargi kasacyjnej. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Nie w każdej zatem sprawie, nawet w takiej, w której rozstrzygnięcie oparte jest na błędnej subsumpcji czy wadliwej wykładni prawa, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Podkreślenia wymaga, że Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie jest jego rolą korygowanie ewentualnych błędów w zakresie stosowania czy wykładni prawa w każdej indywidualnej sprawie.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Przesłanka ta nie została spełniona.

Powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, a więc zagadnienia, które wiąże się z określonym przepisem prawnym i którego wyjaśnienie ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw, wymaga jego precyzyjnego sformułowania i wskazania argumentów prawnych, które prowadzą do rozbieżnych ocen (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11). Chodzi przy tym o zagadnienie nowe, którego

wyjaśnienie przyczyni się do rozwoju jurysprudencji (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 lutego 2023 r., I CSK 4691/22).

Zdaniem skarżącego w sprawie występują istotne zagadnienia prawne w postaci konieczności odpowiedzi na pytania:

„1) Czy o walucie wierzytelności z tytułu umowy kredytu denominowanego w walucie innej niż waluta polska decyduje waluta wskazana w treści umowy kredytu jako waluta kredytu czy - inna niż waluta wskazana w treści umowy kredytu - waluta, w jakiej zgodnie z umową realizowane są przepływy pieniężne (w jakiej spełniane są świadczenia), jak również czy w świetle zasady swobody umów dopuszczalne było przed zmianą ustawy Prawo bankowe dokonaną ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. zawieranie umów kredytu denominowanego do waluty CHF, w której walutą kredytu był CHF, a wypłata i spłata kredytu następowała w PLN? Czy taka umowa była zgodna z istotą umowy kredytu oraz mieściła się w granicach swobody zawierania umów?

2) Czy konsument, który na podstawie umowy kredytu denominowanego do waluty frank szwajcarski (CHF) z uwagi na zakreślony cel kredytu wnioskował o wypłatę kredytu w walucie polskiej i nie kwestionował kwoty otrzymanej tytułem kredytu, jak również na podstawie umowy kredytu od początku obowiązywania umowy miał możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie CHF, lecz z tej możliwości nie skorzystał i dokonał wyboru waluty PLN jako waluty spłaty kredytu, korzysta z ochrony przewidzianej w art. 385¹ k.c. i może kwestionować jako abuzywne postanowienia umowy odsyłające do tabel kursowych Banku w zakresie wypłaty i spłaty kredytu i czy nie podjęcie przez konsumenta decyzji o wypłacie i spłacie kredytu bezpośrednio w walucie CHF wypełnia przesłanki z art. 385¹ k.c. i powoduje bezskuteczność kwestionowanych przez konsumenta postanowień umowy?

3) Czy umowa kredytu hipotecznego w walucie frank szwajcarski (CHF), w której kwota kredytu wyrażona została w walucie CHF, raty kredytu ustalone zostały w walucie CHF, Bank do dyspozycji postawił kwotę kredytu w CHF, a kredytobiorca wnioskował o wypłatę kredytu w PLN, spłata kredytu od początku obowiązywania umowy mogła odbywać się w walucie CHF, w umowie ustalone

zostały zasady spłaty kredytu, oprocentowania kredytu która to umowa nie jest sprzeczna z zasadą swobody umów, nie narusza zasad współżycia społecznego, jest dopuszczalna na gruncie przepisów prawa, po wyeliminowaniu z niej abuzywnych postanowień dotyczących stosowania do wypłaty i spłaty kredytu w walucie PLN kursu waluty CHF ustalanego przez bank w tabelach kursowych banku, może być dalej wykonywana bez jakiegokolwiek jej uzupełniania bezpośrednio w walucie kredytu, tj. w walucie CHF? A jeśli nie to, czy w takiej sytuacji istnieje podstawa prawna do uznania, że umowa kredytu jest nieważna w całości? I czy nie sprzeciwia się temu okoliczność, że umowa zawiera wszystkie przedmiotowo istotne elementy umowy kredytu? Jak również czy nie sprzeciwia się temu art. 385¹ § 2 k.c., który wyraźnie wskazuje, że nie wiążą konsumenta jedynie abuzywne postanowienia, a w pozostałym zakresie strony związane są umową. A jeśli nie istnieje podstawa prawna do uznania, że umowa kredytu jest nieważna w całości, to czy dopuszczalne jest zastosowanie do jej rozliczenia i dalszego wykonywania art. 358 § 2 k.c., który w dacie podpisania umowy kredytu nie obowiązywał jeszcze w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą Kodeks cywilny, która weszła w życie z dniem 24 stycznia 2009 r.?

4) Czy skutki abuzywności, a tym samym możliwość dalszego obowiązywania i wykonywania umowy w razie wyeliminowania z jej treści postanowień o charakterze niedozwolonym w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. należy ocenić na moment zaistnienia sporu, wyrokowania czy też na moment zawarcia umowy?

5) Czy stwierdzenie bezskuteczności normy przeliczeniowej, określającej zasady ustalania wartości waluty obcej w umowie kredytu denominowanego do waluty obcej zawartej przed 24 stycznia 2009 r., uwzględniając art. 385¹ § 2 k.c. zgodnie z którym strony są związane umową w pozostałym zakresie, prowadzi do:

a) utrzymania umowy w mocy i przyjęcia, że w takiej sytuacji nie powstaje luka w umowie - umowa zachowuje walutowy charakter, skoro saldo kredytu od początku w umowie było wyrażone w CHF, Bank postawił do dyspozycji kwotę kredytu w CHF a Kredytobiorcy z uwagi na cel kredytu wnioskowali o wypłatę kredytu w PLN, a umowa umożliwiała spłatę kredytu bezpośrednio w CHF,

b) konieczności uzupełniania umowy normą dyspozytywną, w celu uniknięcia unieważnienia tej umowy, przy czym nie ma przeszkód by uzupełnić treść umowy przepisem ustawowym w nowym brzmieniu, przyjętym już po zawarciu umowy, jako normą, która korzysta z domniemania uczciwości zgodnie z motywem 13. Dyrektywy 93/13,

c) upadku tej umowy, z uwagi na jej niewykonalność, co jest zależne jednak od tego, czy konsument wyraził swoją wolę unieważnienia umowy w sposób świadomy co do wszystkich skutków nieważności umowy i zaakceptował również niekorzystne skutki tego unieważnienia”.

Podniesione przez skarżącego kwestie koncentrują się wokół problemu dotyczącego abuzywności postanowień umowy i skutków tej abuzywności. Należy zauważyć, że kwestie te były w ostatnim czasie przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego (zob. np. uchwałę z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22; wyroki z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22; z 13 maja 2022 r.: II CSKP 293/22; II CSKP 405/22). Niezależnie od tego, sposób sformułowania niektórych pytań stanowi niedopuszczalną na etapie skargi kasacyjnej polemikę z ustaleniami faktycznymi Sądu drugiej instancji.

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 KC), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 (OSNC 2019, nr 1, poz. 2). W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że postanowienia umowy (regulaminu) określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. np. wyrok z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21). Wyjaśniono, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 KC) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną. Nie budzi też wątpliwości, że stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowienia w umowie kredytu może uzasadniać uznanie umowy za nieważną.

(zob. np. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r. - zasada prawna – III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56; uchwała Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40; postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lipca 2021 r., III CZP 41/20, MoP 2021, nr 15, s. 775; wyroki TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG i z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W., R.W. przeciwko Bank BPH S.A.). Stwierdzenie nieważności umowy mieści się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Niedopuszczalne jest zastępowanie wyeliminowanego abuzywnego postanowienia umowy innym mechanizmem wyliczenia kwoty raty kapitałowo-odsetkowej. Żaden bowiem przepis prawa, w tym art. 385¹ i art. 358 § 2 k.c., nie daje podstaw do zastąpienia klauzuli abuzywnej innym postanowieniem. Uzupełnienie luk po wyeliminowaniu takiej klauzuli stanowiłoby bowiem zbyt daleko idącą modyfikację umowy w celu ratowania sytuacji prawnej przedsiębiorcy stosującego niedozwolone postanowienie umowne. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 31 maja 2022 r., I CSK 2314/22 i wskazane tam orzeczenia). Jednocześnie należy wskazać, że przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są: brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami, rażące naruszenie interesów konsumenta. W przepisie tym zatem nie przewidziano uzależnienia orzeczenia w przedmiocie abuzywności od indywidualnych cech konsumenta, takich jak poziom jego wykształcenia lub zakres doświadczenia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 lutego 2023 r., I CSK 4243/22).

Należy podkreślić, że Sąd drugiej instancji uznał, iż okoliczności sprawy, ocenione w świetle wskazań doświadczenia życiowego, nie pozostawiają wątpliwości, że sporna umowa kredytu była typową umową adhezyjną. Wybór klienta banku ograniczał się do zaakceptowania warunków narzuconych przez pozwanego, bądź do rezygnacji z zawarcia umowy. Oznacza to zatem, że powodowie nie mieli realnego wpływu na treść danego postanowienia, przede wszystkim nie pochodziło ono od nich, w okolicznościach sprawy nie sposób przy tym uznać, że zostało ono z nimi ustalone. Nie zmieniała tego podnoszona przez

pozwanego możliwość zawarcia umowy w PLN, czy możliwość wyboru rachunku do spłaty.

O indywidualnym uzgodnieniu postanowień umownych nie świadczy nawet to, że powodowie mieli możliwość dokonania zmiany waluty kredytu. Jak trafnie zauważył Sąd Apelacyjny, w takim przypadku kredytobiorcy uzależnieni byli od wyrażenia zgody przez bank na podpisanie aneksu umowy. Konstrukcja taka sama w sobie przesądzała o tym, że kredytobiorcy nie mogli tej zmiany sami wprowadzić, lecz doprowadzić do niej mogła zgodna wola obu stron, w tym też złożenie stosownego oświadczenia przez bank, którego powodowie nie mogli do tego przymusić. Nie można w takim wypadku twierdzić zatem, że konsument miał nieskrępowaną możliwość wyboru spłaty kredytu bezpośrednio w walucie CHF i w związku z tym nie może być mowy o abuzywności postanowień w tym względzie.

Jednocześnie podkreślenia wymaga, iż wykładnia językowa art. 385 § 1 zd. 1 k.c. nie stwarza podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Przeciwnie, skłania ona do wniosku, że decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Z przepisu wynika, że przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie (przeważnie słownej) treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Samo postanowienie może bezpośrednio kształtować prawa i obowiązki tylko w sensie normatywnym, wpływając na zakres i strukturę praw lub obowiązków stron. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę SN z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2).

Występuje tu zatem skutek *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta). Abuzywności poszczególnych klauzul zawartych w umowie kredytu nie wyeliminowało zatem wprowadzenie w 2011 r. do art. 69 PrBank postanowienia ust. 3, w wyniku czego kredytobiorcy uzyskali w ramach umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska możliwość dokonywania spłat rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonania przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Ta nowelizacja miała na celu wyeliminowanie tzw. spreadów bankowych, a nie zmiany istoty umowy kredytowej. Innymi słowy, nie doszło do przekształcenia takiej umowy w umowę o kredyt walutowy.

W świetle orzecznictwa TSUE, w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego utrzymanie umowy „nie wydaje się możliwe z prawnego punktu widzenia”, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących spread walutowy (zob. wyroki TSUE z dnia: 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; 5 czerwca 2019 r., C-38/17, HS, pkt 43). Zdaniem Trybunału jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją przedmiotowego kredytu do waluty. W konsekwencji art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyrok z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44 i 45; zob. też wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19).

Dodać należy, że naruszenie obowiązku informacyjnego na etapie przedkontraktowym przybrać może formę zarówno niepodania wymaganej i precyzyjnie wskazanej ustawowo informacji, jak i na podaniu informacji w sposób

niepełny. Generalnie można powiedzieć, że w celu uznania realizacji przez bank obowiązków informacyjnych w zakresie ryzyka kursowego nie jest wystarczające wskazanie w umowie, że ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca, oraz odebranie od klienta oświadczenia, zawartego we wniosku o udzielenie kredytu, o standardowej treści, iż został on poinformowany o ponoszeniu ryzyka wynikającego ze zmiany kursu waluty oraz przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Istnieje obowiązek ostrzegawczy instytucji finansowej, która oferując kredyt powiązany z walutą obcą kredytobiorcy, niejednokrotnie takiemu, który nie ma zdolności kredytowej do zaciągnięcia kredytu złotowego, powinna dołożyć szczególnej staranności w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z takim produktem finansowym. Zachowanie informacyjne banku powinno polegać na poinformowaniu klienta o zakresie ryzyka kursowego w sposób jednoznaczny i zrozumiale unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne, a efektem może być obowiązek zwrotu wielokrotnie wyższej od pożyczonej mimo dokonywania regularnych spłat (zob. wyrok SN z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7).

Jest to istotne, gdyż TSUE nie zawęży swojej oceny do klauzuli przeliczeniowej, czy klauzuli spreadu walutowego, ale odnosi się również do klauzuli ryzyka walutowego (zob. np. wyrok TSUE z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 35, postanowienie Sądu Najwyższego z 8 lipca 2022 r., I CSK 2912/22).

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19, w kredycie indeksowanym kwota kredytu jest podana w walucie krajowej i w tej walucie zostaje wypłacona, ale zostaje przeliczona na walutę obcą według klauzuli umownej opartej również na kursie kupna tej waluty obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, przy czym spłata kredytu następuje w walucie krajowej. W kredycie denominowanym kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej, a zostaje wypłacona w walucie krajowej według klauzuli umownej opartej na kursie kupna waluty obcej obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, zaś spłata kredytu następuje w walucie krajowej. Z kolei w kredycie walutowym kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej i spłata również jest dokonywana w tej walucie.

Tylko w tym ostatnim wypadku roszczenie kredytobiorcy w stosunku do kredytodawcy jest wyrażone w walucie obcej, tj. kredytobiorca może żądać od kredytodawcy wypłaty kwoty kredytu w walucie obcej. W dwóch pozostałych wypadkach żądanie kredytobiorcy w stosunku do kredytodawcy w zakresie spełnienia świadczenia (czyli wypłaty kwoty kredytu) dotyczy wyłącznie waluty krajowej.

Należy zatem uznać, iż wskazywane przez skarżącego kwestie były już przedmiotem licznych rozstrzygnięć Sądu Najwyższego zatem nie mogą stanowić istotnych zagadnień prawnych w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Wobec powyższego, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c.